

רבי בן ציון בלום זצ"ל הי"ד
אב"ד סארוואש ואויפאלו
מח"ס אות ציון

בדין דינא דמלכותא דינא לענין שכירות חנות

בנו של הגאון רבי עמרם בלום זצוק"ל מח"ס שו"ת "בית שערים". קיבל תורה מאביו ומבעל ה"שבט סופר" מפרעשבורג. בצעירותו נתמנה לרבה של עיר סארוואש, שם הרביץ תורה והעמיד הדת על תלה, וכעבור שנים רבות נבחר למלא מקום אביו ברבנות אויפאלו.
בשנת תשי"ד, כאשר חרב האשמדאי הורמה על יהדות הונגריה, הוגלה יחד עם כל בני עירו והגיע לגעטא בעיר בודאפעסט. ממחסור באוכל ותרופות נחלה שם ונפטר הי"ד.
כרכים מלאים חידו"ת בכל המקצועות, רשם בחייו. מן החלק הקטן שנשאר נמצאים כמאתיים תשובות וחידושים בכת"י. בשנת תשס"ג יצא לאור ממנו ספר "אות ציון", כללים ושרשים בהלכה, מסודר לפי ערכין על אות א'.
תשובה זו מכתב ידו נערכה לגדול אחד כפי שכתב בסיום המכתב. תשובה זו מונחת בגני נכדו מרן גאב"ד אונוואר שליט"א ונמסרה ע"י חתנו ר' צבי האגער שליט"א.

נשאלתי, ראובן שיש לו בית מסחר שפעצערייא [חנות שמוכרים שם דברים קטנים] בביתו השכיר לפני ה' שנים חנות שבצד חנותו ממש לשמעון לצורך מסחר אחר, וזמן השכירות הותנה שיהיה לשנה אחת, והתנו ביניהם שהאחד לא יסחור בסחורתו של חברו שלא יפסידו זה את זה, והנה ראובן המשכיר כמה פעמים רצה להוציא את שמעון השוכר מהחנות, והודיעהו מקודם זמן זמנים טובא, אך מפני גזירת הממשלה לא היה ביכולתו להוציאו, וכעת רוצה ראובן להשתתף עם חבריו בסחורתו של שמעון השוכר למכרו בחנות שלו, והלה טוען כי הוא השגת גבול, וגם שהוא עובר על התנאי שבשכירות הראשון, ומעתה יורני הדין עם מי.

הנה בשו"ע חו"מ סי' שיי"ב ס"ו מבואר דבחנות בין בכרכים בין בעיירות צריך להודיע י"ב חודש מקודם, ומבואר בסמ"ע שם סק"י הטעם שהחנונים דרכם להקיף להקונים מהם זמן רב וכשיצא משם לדור במקום אחר לא ידעו אנא ימצאהו ומשו"ה נותנין לו זמן יב"ח ע"ש, וא"כ בנידון דידן אם הודיעו מקודם יב"ח יכול להוציאו מחנותו, ואף ששמעון השוכר אינו יוצא מהחנות מטעם הממשלה מ"מ עכ"פ מדין תורתנו פסקה השכירות וכל ההתחייבות שנתחייבו זה לזה, ויכול המשכיר לעסוק בסחורתו של שמעון בלי שום מוחה וערעור מצד השוכר.

איברא דיש לעיין למה דקי"ל שם דבכרכים אפילו בבית דירה צריך להודיעו יב"ח מקודם אע"ג דסתם שכירות ל' יום וכתב הסמ"ע סק"ט משום דבכרכים שכיחי בנ"א יותר וצר להם המקום וקשה למצוא דירה לעת שירצו ע"ש, ומעתה יש לחקור אם נימא דזיל בתר טעמא משום דקשה למצוא דירה וא"כ תקנת חכמים ה' לטובת השוכר וממילא כל זמן שלא מצא דירה אינו יכול להוציאו אפילו לאחר יב"ח, או דילמא כיון שעבר זמן הודעה יכול להוציאו, ולכאורה יש לפשוט מהא דקי"ל דבימות הגשמים אע"ג דלא אגרי אלא ל' יום אינו יכול להוציאו מהחג ועד פסח ומשלם לו בכל חודש כשכר חודש הראשון משום דאין דירה מצוי לשכור בימות הגשמים, ועיין רש"י ב"מ ק"א ע"ב ד"ה אלא בימות הגשמים ובסמ"ע שם סק"ז, וא"כ ה"נ כל זמן שלא מצא דירת מנוחתו אינו יכול להוציאו דלא עדיף עבר זמן הודעה מהיכי דלא אגרי אלא לזמן קצוב, וכיון שכן יש לעיין אם גם בחנות הדין כן שכל זמן שלא מצא חנות למצוא לחם חוקן אע"ג דעבר זמן הודעה אינו יכול להוציאו דמה לי בית דירה ומה לי פרנסה, וממילא כל זמן שלא יצא נשאר הכל על תנאי שכירות הראשון, וצ"ע.

ועוד יש לי לדון דלפי מה שכתב בתומים סי' ע"ג סקט"ו דבמקום שיסד המלך מנהג אצל גוים לא למכור המשכון עד שנה, אמרי' דאדעתא דמנהגא הלזה והוי כאילו התנה וקבע זמן שנה

ואינו יכול לתבעו קודם לכן, ה"נ בנ"ד אזלי' בתר דינא דמלכותא דמתחילה סתמא השכיר על דעת כן, וכ"מ בס' ערך שי עחו"מ סי' שיי"ב ס"ה דגם אם זמן הודעה אינו כרת ישראל וגם אפי' נתייקרו הבתים וגם בהשכיר לזמן קצוב דנין בכל אלו בדינא דמלכותא ע"ש, וא"כ אף דבינינו היה יכול להוציאו כיון שעבר זמן ההודעה מ"מ כיון דמצד דינא דמלכותא אינו יכול להוציאו והוא אדעת כן השכירו וממילא נשאר גם התנאי הראשון שאין גם אחד יעשה סחורה בפירותיו של חבירו.

אך לכאורה י"ל גם להיפוך כיון שעבר זמן השכירות הראשון ומה שהשכירו גם להלאה הי' רק מצד דינא דמלכותא והוא על דעת כן השכירו א"כ כיון דמצד דינא דמלכותא יכול לסחור גם בסחורתו של השוכר שהרי כן הוא בכל הכרכים ועיירות גדולות שהרבה יש להם חנות זה בצד זה ממין אחד וממילא פקע התנאי הראשון ואין לשוכר שום דין ודברים עם המשכיר אם יעסוק גם הוא בסחורתו.

ומ"מ נראה למ"ש הש"ך חו"מ סי' ע"ג סקט"ל דהא דאמרי' דינא דמלכותא דינא היינו דוקא מה שאינו נגד דין תוה"ק אלא שאינו מפורש אצלינו אבל לא שידונו בדיני עכו"ם נגד תורתנו ע"ש שהאריך וחולק על הרמ"א שבססי' ש"ט, ושוב השווה דעת רמ"א לדעתו ע"ש, וא"כ וודאי לענין שתהא השכירות קיים גם להלאה דאינו נגד דין תורתנו דאפשר דגם בדינינו אינו יכול להוציאו כל זמן שלא מצא חנות אחר וכמ"ש"ל, וכש"כ לדעת רמ"א כפשוטו וכפי הבנת התומים ודלא כמו שהבין הש"ך וכל זמן שהוא לתיקון בני המדינה אמרי' דינא דמלכותא דינא ובוזה שאינו יכול להוציאו מדירה וחנות יש בוזה תיקון העולם כידוע, שפיר אמרינן דינא דמלכותא דינא, אבל זה שיסחור בסחורתו של חבירו בצד חנותו ממש שיש בוזה איסור השגת גבול והוא נגד דין תוה"ק בוזה וודאי לא אמרינן דינא דמלכותא דינא.

ואגב אעורר במה שראיתי בס' יד יצחק להגאון מטאלטשוואו זצ"ל ח"ב בתחילת הספר אחר הקדמה נדפס הערה וז"ל "הן ידוע לכל כי הרבה דינים הנמצאים בספרים האלו אינם נוהגים בפועל בזמנינו לדוגמא הלכות מקח וממכר גניבה וגזילה אבידה ומציאה נחלות שבועות עדות עונשין ריבית קנסות חרמות וגביות וכדומה כולם היו נוהגים בזמנים עברו ולא בהוה ובכל הענינים הנ"ל אנו נוהגים רק כפי חוקי הארצות אשר אנחנו היאודים חוסים בצלם עלינו לזכור לשמור ולעשות פסק התלמוד דינא דמלכותא דינא" עכ"ל. ותמה אני אם יצא זה מפיו הקדוש זצ"ל שהרי מבואר דכל שהוא נגד תוה"ק לא אמרינן דמ"ד, ובטור חו"מ סי' א' חשיב ואזיל כל הלכות שאנו דנין גם בוזה"ז ומהם מהלכות קבועות הנ"ל והטוש"ע חו"מ מלא בהלכות הנ"ל, והרי לא קבעו אלא מה שנוהג בוזה"ז ואיך עלה על דעתו דלא נהיגי האידנא וכמדומה שהוא כשגגה היוצא מלפני השליט, ולולא רשעי הזמן ימ"ש הי' מצוה לפרסם שלא יבואו קלי דעת לסמוך על זה. [הערת המסדר – גם אחיו של המחבר בספרו שו"ת שארית יהודה סי' קנ"ב כתב כדברים אלו, אך ברור כשמש שגם הגאון בעל יד יצחק כתב זאת משום רשעי הזמן ופחד הצענוור ותל"מ].

אך דבנ"ד המשכיר טוען שבאמת יוכל השוכר לשכור לעצמו חנות אחר רק ביוקר הרבה מדמי השכירות שמשלם עכשיו שהוא קצוב מהממשלה, ק' או ק"ן פעמים של דמי השכירות שלפני חמש שנים, ובוזה אני נבוך קצת אם אמרי' גם לענין זה דינא דמלכותא דינא ומשלם לו דמי שכירות הקצוב מדינא דמלכותא ואינו יכול להוציאו, או דילמא כיון שהוקרו הבתים ביותר מכפי ערך שכירות הקצוב יוכל לומר לו או שכור בשווי' או תצא וכדין המבואר בס' שיי"ב ס"ט, והדעת נוטה כצד הראשון.

ומעתה כיון שבארנו שאין המשכיר יוכל להוציאו מהחנות, א"כ פשיטא לכאורה שאין המשכיר יכול לעסוק בסחורתו של השוכר וכן גם להיפוך, גם זולת התנאי שהותנה ביניהם בשכירות

הראשון כיון שחנותו של זה בצד חנותו של זה ממש הוי כיוורד לאומנתו של חברו דיכול לעכב עליו עכ"פ היכי דפסיק חיותו כמבואר בסי' קנ"ו, ועיין אריכות בשו"ת חת"ס חו"מ סי' ע"ט וסי' קי"ח, ומבואר בנתיבות שם סקט"ו דאפילו במקום שאינו יכול לעכב עליו כל העיר באופן המבואר שם ס"ו כגון ביומא דשוקא וכיוצא אפ"ה יכול לעכב עליו מלישב בצדו משום פיסוק חיות ואפילו כמבוי שאינו שלו או ברה"ר ע"ש, כנלע"ד אם יסכים עמי הד"ג שליט"א.

הכנת יוה"כ כולל כל הימים שעברו וכל הימים הבאים

הנה כל המועדים שנתן לנו השי"ת יש מהם שמורים על לשעבר ויש מהם שמורים על העתיד, דהנה בפסח מצות הסדר ומצות המצה וכל השבעת ימים כולם הוראה על מה שהשי"ת עזר לנו, ושבועות על מתן ורה, וחג הקתיר ביכורי מעשיך שהמצוה היא על לשעבר, וכן חג האסיף וחג הסוכות בצאת השנה שהיא עת אסיפת התבואה של השנה שעברה, וגם המצות שבאלו הימים מורים על לשעבר, ור"ה מורה על לעתיד כדאיתא [ר"ה ח']. מראשית השנה ועד אחרית שנה שבראשית השנה נגזר מה יהיה בסופה שהשי"ת נותן לנו שנה טובה, אמנם יוה"כ"פ שהוא מצות תשובה זה כולל שנה שעברה ושנה הבאה, ימים שעברו וימים הבאים, וכוללים כל ימי חייו של האדם, וצריכם לזכור תמיד כל יוה"כ"פ, יוה"כ"פ שעברו ויה"כ"פ הבאים.

וזה המכוון שנקט הכתוב בקרבנות יוה"כ, ויעש כאשר צוה ה' את משה, שביוה"כ"פ כלול הכל כל אשר צוה ה' את משה, כי הוא כולל כל הימים שעברו וכל הימים הבאים, ועשה אהרן הכנה לדורו ולכל ישראל ע"י עשיותיו, שע"י יוה"כ יהיה הכל כאשר צוה ה' את משה, וזה המכוון ברש"י ז"ל "כשהגיע יוה"כ עשה כסדר הזה", שבכל עת כשהגיע יוה"כ אזי ביוה"כ כלול הכל, וזה המכוון ג"כ "וטיהרו וקדשו" ופרש"י ז"ל "וטיהרו ממה שעבר וקדשו לעתיד לבוא", ולכאורה הלא כיון שטיהרו לשעבר אזי ודאי ממילא המזבח עומד בקדושתו כיון שמתהרו לשעבר, ומה זה עוד משמיענו הכתוב וקדשו לעתיד לבוא, רק הרמז הוא כמו שנתבאר שהכנת יוה"כ הוא כולל כל הימים שעברו וכל הימים הבאים, וזהו וטיהרו לשעבר וקדשו לעתיד לבוא שכולל כל העתים.

(סטריעליסקער חיבור)